מחוון למורה

מחוון: אחרי המבול: ברית, אחריות וכבוד – בראשית פרק ט

1. הברכה: בשניהם "פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ" (א, כח; ט, א, ושוב בט, ז). בעלי חיים: אצל אדם "וְכִבְשֻׁהָ; וּרְדוּ" – שליטה; אצל נח "וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם" – פחד ואימה, יחסים מתוחים יותר. אוכל: לאדם רק צומח ("כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זָרַע", א, כט); לנח גם בשר ("כְּיֶרֶק עֵשֶׂב, נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל", ט, ג; רש"י).

2. רש"י: איסור אבר מן החי – אסור לאכול מבעל חיים כל זמן שנפשו בו. ההסבר: ההיתר אינו הפקר; גם כשמותר לקחת חיים של בעל חיים, צריך גבול שמזכיר את ערך החיים ומונע אכזריות. (כל תשובה מנומקת בכיוון הזה מתקבלת.)

3. הנימוק: "כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים, עָשָׂה אֶת־הָאָדָם" – כמו בבריאה ("בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ", א, כז). פגיעה באדם היא פגיעה בצלם אלוהים. המבול בא בגלל חמס, ולכן החוק הראשון של העולם החדש הוא הגנה על חיי אדם. רש"י: העונש בבית דין ובעדים.

4. עם נח, בניו, זרעם "וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה" – כל היצורים. מובטח שלא יהיה עוד מבול לשחת את הארץ. אין תנאי: הברית תקפה גם אם בני האדם יחטאו. "בְּרִית" מופיעה שבע פעמים (ט, ט, יא, יב, יג, טו, טז, יז).

5. הקשת בענן נראית כמו קשת שהפכו אותה: קצותיה כלפי הארץ, כך שלא "יורים" בה מן השמים על הארץ. כך נהגו לוחמים להפוך את הקשת כשקראו לשלום. לכן היא אות לשלום ולהבטחה שלא תהיה עוד השמדה.

6. חם: ראה את ערוות אביו; סיפר לשני אחיו "בַּחוּץ"; פרסם את הבושה – זלזול בכבוד אביו. שם ויפת: לא ראו ("וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית"); לקחו שמלה, הלכו אחורנית וכיסו; הסתירו ושמרו על כבודו – כבוד גם ברגע חולשה.

7. רש"י: שם "נתאמץ במצוה יותר מיפת" – שם יזם והוביל, ויפת הצטרף. לכן זכו בניו לטלית של ציצית.

8. נח מקלל את כנען, בנו של חם, ולא את חם. רש"י (ט, יח): הפסוק מקדים לספר שחם הוא אבי כנען כדי להכין אותנו לסיפור השכרות, שבו כנען מתקלל בגלל מעשה חם; ורש"י (ט, כב) מביא גם דעה שכנען עצמו ראה וסיפר.

9. דוגמה: חיים – "כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים, עָשָׂה אֶת־הָאָדָם"; ערך: קדושת החיים וכבוד כל אדם; היום: חוק נגד אלימות, עזרה לנפגע. ברית – "אֶת־קַשְׁתִּי, נָתַתִּי בֶּעָנָן"; ערך: אמון, תקווה, עמידה בהבטחה; היום: לקיים הבטחה, הסכם שלום. כבוד – "וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם"; ערך: לשמור על כבוד הזולת; היום: לא להפיץ צילום מביך של מישהו. כל דוגמה מנומקת מתקבלת.

10. תשובה טובה: פסוק מכל חלק (למשל ט, ו; ט, יג; ט, כג) והסבר: חוקים מגינים על החיים מול החמס שהביא את המבול; הברית נותנת יציבות ותקווה לכל היצורים; הכבוד נבחן בתוך המשפחה, כשגם

צדיק נכשל. עמדה אישית מנומקת. ניקוד מוצע: שלושה פסוקים והסברים 12 (4 לכל חלק), עמדה ונימוק 5, ניסוח 3.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י ורמב"ן מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: סיפורי בראשית (פרקים א-יא ותולדות האבות) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי והשוואה לספרות המזרח הקדום); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.